

... a gondolkodókról

Meghökkenő lapunk 47. oldalának képe. Átlapozva az angol kiadást, először úgy éreztem, kollégánk eltorzította, megszenstégtelenítette Rodin emblemikus művét. Aztán elolvastam a cikket. Az illusztrációt változtatlanul sokkolónak tartottam, de már se torznak, se szentségtörőnek nem véltem. Sőt: egyenesen megvilágosító erejűnek. Persze a művészettörténészek tudhatják, hogy az érett alkotói korába lépett szobrászgénusz eredetileg a költőgénusz, Dante alakját mintázta meg,

ám az *Isteni színjáték*on meditáló *A gondolkodó* már 125 éve önálló életet él. És gondolkodik. Szépérzékünk – mondhatnám iróniával: széplelkűségünk – nekünk tetsző gondolatok keringését látja a bronzfejbén.

Pedig a töprengő elmékben – az arányok becslése alkat, életút, tapasztalat, karakter és még ki tudja, hány komponens egyenlege – magasztos és szörnyszerű gondolatok egyaránt világot befolyásoló egészzé állnak össze. A magába mélyedő tekintet nem árulja el, hogy a szép vagy a gonosz szüli majd a fölegyenesedés után a *tettet*. Amely tett lehet olyan mű, írás, közszereplés, amely már az *akciót* készíti elő, vagy éppen sürgeti azt. Yvonne Sherratt, a „rossz gondolkodók” közül kivált kettőt emel ki: a sokak által a 20. század egyik legjelentősebb filozófusának tartott Martin Heidegger és a magas életkort megélt, talán legtöbbet idézett jogfilozófus, Carl Schmitt. Az előbbi, amikor a náciizmus összeomlása után újra töprengő állásba hajtotta fejét, valamiféle önrevízióig eljutott, ám az még elméjének tisztelőit sem nyugtatta meg a „szép”-hez való közelítés őszinteségéről.

Schmitt esete még cifrább. Kétségbevonhatatlan tehetségét egy autoriter rezsim jogi megalapozásának kidolgozására fordította. Cikkírónkat idézve „üdvözölte a náci vezetők »egészséges ördögűzésre« vonatkozó felhívásait, s »a nyílt összecsapást a zsidó kegyetlenség és pimaszság, valamint a német faji méltóság elvei között«. Kárhoztatta a szimpla »emocionális antiszemitizmust, amely nem végzi el a zsidó befolyás kisöprésének feladatát«. Ennek kapcsán a *Mein Kampf*-ból is idézett: »Megvédem magam a Zsidóval szemben. ... Az Úr feladatát vettem magamra.«” Schmitt negyven évvel élte túl a gázkamrák leleplezését – 97 éves korában halt meg –, de a „gondolkodó fejből” egyetlen elhatárolódó gesztus sem jött ki. Mert így gondolta.

Julien Benda sokat emlegetett esszéje, *Az írástudók árulása* még a náciizmus győzelme előtt, 1927-ben született, s Babits – szerintem annál jóval mélyebb, róla szóló tanulmánya – is csak egy évre rá. Mindketten új jelenségre világítottak rá. Babitsot idézem: „A régi korok írástudói is pártokhoz tartoztak, s harcolták azok harcait..., de a szegény naiv »régí írástudó«-nak még esze ágába sem jutott, hogy ezt a szenvedélyt máshogy is lehessen indokolni, akárcsak önmaga előtt is, mint meggyőződésével és az igazsággal. Büszkén hangoztatta – még ha nem úgy volt is –, hogy egyetlen célja és mindennekfölött való ösztönzője az Igazság... Vajon ugyanígy beszél a modern »írástudó« is? Távolról sem. Ő arra büszke, hogy »egynek érzi magát csoportjával«... – nemzétével, fajával vagy a proletariátussal –, »annak érdekeit mindenek fölé helyezi«, nyíltan hangoztatja, hogy nem ismer erkölcsöt annak javán kívül, s nem is kutatja, hogy igaza van-e? Ha nincs, annál rosszabb az igazságra nézve.”

Papp Gábor